

- N. B. (1) All questions are compulsory
(2) All questions have internal choice
(3) Figures to the right indicate full marks.

1) A. Explain the following concepts: (any five) (15)

1. Product liability
2. *Locus Standi*
3. Polluter Pays Principle
4. Remote sensing
5. Lateral thinking
6. Verbal Ability
7. Synthetic food
8. Eco-centrism

OR

B Write a comprehensive note on the Foundation Course (Semester IV) project submitted by you.

2) A. Explain in detail, the various features of Consumer Protection Act, 1986. (15)

OR

B. Discuss the features of the RTI Act, 2005.

3) A. Comment on the various approaches to understanding ecology. (15)

OR

B. Discuss the various goals of sustainable development as adopted in the UN Sustainable Development Summit, 2015.

4) A. Comment on the various applications of biotechnology in agriculture. (15)

OR

B. Discuss India's achievements in the field of satellite technology.

5) A. Discuss the format of any three competitive exams conducted for entry into jobs. (15)

OR

B. Discuss any three different theories of motivation.

SYBA - Sem-IV
April - 2019

Marks: 100

Time: 3 hours

Note: All Questions are compulsory.

Q.1A. Select the most appropriate answer from the options given below: (ANY TEN) (10)

- a) _____ advertising faces the problem of Zapping.
(Television, Newspaper, Out-of Home)
- b) As per the _____ code, No advertisement shall be permitted which would affect friendly relations with foreign states.
(IRS, Doordarshan, IMRD)
- c) The _____ strategy used in the ad uses emotional appeals.
(Hard sell, Soft sell, Auto sell)
- d) _____ is a technique used in Visualization.
(Divergent thinking, Budgeting, Interview)
- e) _____ helps to induce action on the part of the prospects.
(Appeal, Creative pitch, Story board)
- f) A Creative brief is an outline that provides instructions to the _____.
(Ad Agency's Creative team, Advertiser, Media owner)
- g) _____ is a Single Minded Proposition
(USP, GSP, MSP)
- h) _____ Objectives are quantitative in nature.
(Sales, Communication, Company)
- i) _____ is High involvement product.
(Sunsilk Shampoo, Rolex watch, Britannia biscuit)
- j) _____ is a Pre testing method of measuring advertising effectiveness.
(Recall Test, Consumer jury method, Attitude and Opinion test)
- k) _____ type of copy is used in the recent "Cadbury's Five Star" ad campaign.
(Topical, Institutional, Humorous)
- l) Music and Jingles are associated with _____ ads.
(Radio, Outdoor, Newspaper)

Q.1B. State whether the following statements are True or False: (ANY TEN) (10)

- a) Magazine advertising has short life as compare to T.V advertising.
- b) Audit Bureau of Circulation audits accounts of companies.
- c) Insurance policies are purchased to satisfy Status buying motive.
- d) Doctors are one of the types of endorsers in advertising.
- e) Buying motives are the inner drives that influence people to purchase a product.
- f) Corporates promotes their products through social media as it is popular and cost effective.
- g) In formal balance layout, the elements of the ad are placed at random.
- h) Descriptive copy is suitable for selling Mutual funds.
- i) Visualization is the creative imagination of ideas of advertising.
- j) Jealousy is a negative emotional appeal.
- k) Developing Single Minded proposition is the job of Media owner.
- l) Headline summarizes advertising message.

Q.2 Answer ANY TWO of the following:

(15)

- a) What are the advantages and disadvantages of out of home advertising?
- b) Discuss the limitations of Internet advertising.
- c) Write a detailed note on ABC.

Q.3 Answer ANY TWO of the following:

(15)

- a) Write a note on DAGMAR model.
- b) Discuss various methods of setting Advertising Budget.
- c) Explain the factors to be considered in selection of advertising media.

Q.4 Answer ANY TWO of the following:

(15)

- a) Elucidate importance of creativity in advertising.
- b) Explain various advantages and limitations of celebrity endorsements.
- c) What are Selling Points? Explain it's types.

Q.5 Answer ANY TWO of the following:

(15)

- a) Describe the elements of copy in print advertising.
- b) Write a note on Storyboards for T.V ads.
- c) Explain the Post-Testing methods of measuring advertising effectiveness.

Q.6 Write short notes (Any four)

(20)

- a) USP
- b) Techniques of Visualization
- c) Types of endorsers
- d) Media Reach, frequency and GRP
- e) Limitations of Television advertising
- f) Media Scheduling strategies

SYBA - Sem - IV

April - 2019

Q.P. Code :35016

- Q.4 A) As the head of the H.R. Department of your organization, draft a report of the various activities conducted by the organization as part of Corporate Social Responsibility (CSR). 10
- B) Draft the Notice and Agenda of the 8th Annual General Meeting of Keo Pharmaceuticals Ltd. Also draft Resolutions for the following items: 10
- i) Approval of Director's Report
 - ii) Re-appointment of Auditors.

- Q.5 A) Explain the following term in 02 – 03 sentences (Any 05) 10
- 1) Group Dynamics
 - 2) Notice
 - 3) House Journal
 - 4) Online Interview
 - 5) Resolutions
 - 6) Crisis management
 - 7) Press release
 - 8) Webinar

- B) Match the following 05

A	B
1) WASP	a) Minimum number of persons required to conduct a meeting.
2) Agenda	b) A person who conducts the meeting.
3) Exit Interview	c) Procedure of conducting an Interview.
4) Quorum	d) List of items to be discussed at the time of meeting.
5) Interviewer	e) Interview conducted when an employee leaves the organization.

- C Summarize the following passage: 05

Speaking in public is as difficult as singing or acting. It requires careful rehearsals so that the public speaker appears spontaneous. The great speakers of ancient Greece and Rome used to prepare an important speech as painstakingly as a stage artist prepares for a performance. After writing it out and rehearsing it over and over again they would deliver it in front of a few trusted friends and critics and repeat it till they knew every syllable and gesture and their speech would then appear as a genuine outpouring of real emotions. That is why, to this day we read and study speeches of great orators like Cicero. A single page of his speech contains more concentrated thought, experience, psychological knowledge and training than many speakers may be able to command in their entire lifetime.

Q.P. Code :35016

- Q.4 A) As the head of the H.R. Department of your organization, draft a report of the various activities conducted by the organization as part of Corporate Social Responsibility (CSR). 10
- B) Draft the Notice and Agenda of the 8th Annual General Meeting of Keo Pharmaceuticals Ltd. Also draft Resolutions for the following items: 10
- i) Approval of Director's Report
 - ii) Re-appointment of Auditors.

- Q.5 A) Explain the following term in 02 – 03 sentences (Any 05) 10
- 1) Group Dynamics
 - 2) Notice
 - 3) House Journal
 - 4) Online Interview
 - 5) Resolutions
 - 6) Crisis management
 - 7) Press release
 - 8) Webinar

B) Match the following 05

A	B
1) WASP	a) Minimum number of persons required to conduct a meeting.
2) Agenda	b) A person who conducts the <u>meeting</u> .
3) Exit Interview	c) Procedure of conducting an Interview.
4) Quorum	d) List of items to be discussed at the time of meeting.
5) Interviewer	e) Interview conducted when an employee leaves the organization.

C Summarize the following passage: 05

Speaking in public is as difficult as singing or acting. It requires careful rehearsals so that the public speaker appears spontaneous. The great speakers of ancient Greece and Rome used to prepare an important speech as painstakingly as a stage artist prepares for a performance. After writing it out and rehearsing it over and over again they would deliver it in front of a few trusted friends and critics and repeat it till they knew every syllable and gesture and their speech would then appear as a genuine outpouring of real emotions. That is why, to this day we read and study speeches of great orators like Cicero. A single page of his speech contains more concentrated thought, experience, psychological knowledge and training than many speakers may be able to command in their entire lifetime.

EXTRA S.Y.B.A

Paper / Subject Code: 96536 / Economics : Paper II

SYBA - Sem - IV

April - 2019

[Time: 3 Hours]

[Marks : 100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:
1. All questions are compulsory.
 2. Each Question carries 20 marks.
 3. Draw diagrams wherever necessary.
 4. Use of simple calculator is allowed.

1. Attempt **any two** of the following : 20
 - a. What is Money? Explain the various determinants of the money supply.
 - b. Discuss Fisher's cash transaction approach.
 - c. Explain the factors affecting velocity of circulation of money.

2. Attempt **any two** of the following : 20
 - a. Discuss the Keynesian motives of demand for money.
 - b. Explain the concept of 'Liquidity Trap'.
 - c. Describe the shifts in LM curve in the money market equilibrium.

3. Attempt **any two** of the following : 20
 - a. Explain the investment demand function.
 - b. Write a note on concept of 'animal spirit'.
 - c. Derive the IS curve from the goods market equilibrium.

4. Attempt **any two** of the following : 20
 - a. Describe the general equilibrium in the goods and money market with the help of IS-LM model.
 - b. Explain the quantitative instruments of monetary policy.
 - c. Explain the effectiveness of fiscal policy under IS-LM model.

5. Write note on : (Any Two) 20
 - a. Money multiplier
 - b. Saving function
 - c. LM Curve
 - d. Fiscal policy instruments

मराठी रूपांतर

(3 तास)

गुण : १००

- सुचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) प्रत्येक प्रश्नाचे २० गुण आहेत.
(३) आवश्यक त्या ठिकाणी आकृत्या काढा.
(४) साध्या गणक यंत्राचा वापर करण्यास परवानगी आहे.

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
अ) पैसा म्हणजे काय? पैशाच्या पुरवठ्याला परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
ब) फिशरच्या रोख व्यवहार दृष्टिकोणाची चर्चा करा.
क) पैशाच्या भ्रमणवेगावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
अ) केन्सच्या पैशाच्या मागणीच्या हेतूची चर्चा करा.
ब) 'रोखतेचा सापळा' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
क) मुद्रा बाजार संतुलनातील LM वक्रातील बदलाचे वर्णन करा.
३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
अ) गुंतवणूक मागणी फलन विशद करा.
ब) 'पशू भावना' या संकल्पनेवर टीप लिहा.
क) वस्तू बाजार संतुलनातून IS वक्र काढा.
४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
अ) IS-LM प्रतिमानाच्या आधारे वस्तू बाजार व मुद्राबाजारातील सर्वसाधारण समतोलाचे वर्णन करा.
ब) चलनविषयक धोरणाची संख्यात्मक साधने विशद करा.
क) IS-LM प्रतिमानावरील राजकोषीय धोरणाची परिणामकारकता स्पष्ट करा.
५. टीपा लिहा (कोणतेही दोन) २०
अ) पैसा गुणक
ब) बचत फलन
क) LM वक्र
ड) राजकोषीय धोरणाची साधने

SYBA - Sem - IV
April - 2019

Q.P. Code: 33869

Duration: 3 Hours

Total Mark: 100

N.B.: 1. All Questions are compulsory and carry equal marks.

2. Figures to the right indicate marks to a sub-question.

Q 1. Attempt **any two** of the following:

- a) Define Rights and explain the concept of Positive rights. 10
- b) Explain the meaning of Rights with the help of Theory of Natural Rights. 10
- c) Write a note on the types of rights. 10

Q 2. Attempt **any two** of the following:

- a) Discuss the development of liberty from negative to positive liberty. 10
- b) Bring out the significance of Equality as a modern political value. 10
- c) Write a note on Distributive Justice. 10

Q 3. Attempt **any two** of the following:

- a) Enumerate the main features of Theory of Participatory Democracy. 10
- b) What are the merits and demerits of Liberal Democracy? 10
- c) Comment on the main challenges to Democracy. 10

Q 4. Attempt **any two** of the following:

- a) State the most important features of Marxism. 10
- b) Critically analyse ideology of Fascism. 10
- c) Discuss the origin and Three waves of Feminism. 10

Q 5 Write notes on any two of the following:

- a) Legal Theory of Rights. 10
- b) Procedural Justice. 10
- c) Classical Democracy 10

सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत, तसेच प्रत्येक प्रश्नाला समान गुण आहेत.

2. उजवी कडील संख्या उपप्रश्नाचे गुण दर्शवतात.

प्र.१ खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा:

- अ) अधिकारांची व्याख्या देऊन सकारात्मक अधिकार संकल्पना स्पष्ट करा. १०
आ) नैसर्गिक अधिकार सिद्धांताच्या आधारे अधिकार संकल्पनेचा अर्थ स्पष्ट करा. १०
इ) अधिकारांचे प्रकार या वर टीप लिहा. १०

प्र.२ खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा:

- अ) स्वातंत्र्य या संकल्पनेचा नकारात्मक ते सकारात्मक स्वातंत्र्य पर्यंतचा विकास या वर चर्चा करा. १०
आ) एक आधुनिक राजकीय मूल्य म्हणून समतेचे महत्व अधोरेखित करा. १०
इ) वितरणात्मक न्याय या वर टीप लिहा. १०

प्र.३ खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा:

- अ) सहभागयुक्त लोकशाहीची ठळक वैशिष्ट्ये सूचित करा. १०
आ) उदारमतवादी लोकशाहीचे फायदे आणि तोटे कोणते? १०
इ) लोकशाही समोरील प्रमुख आव्हानांवर भाष्य करा. १०

प्र.४ खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा:

- अ) मार्क्सवादाची प्रमुख वैशिष्ट्ये सांगा. १०
आ) फॅसिझम या विचारसरणीचे टीकात्मक विश्लेषण करा. १०
इ) स्त्रीवादाचे मूळ आणि त्याच्या विकासातील तीन प्रमुख टप्प्यांची चर्चा. १०

प्र.५ खालील पैकी कोणत्याही दोहोंवर टीप लिहा:

- अ) अधिकारांचा वैधानिक सिद्धांत १०
आ) प्रक्रियात्मक न्याय १०
इ) अभिजात लोकशाही १०

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:
1. All questions are compulsory and carry equal marks.
 2. Draw maps, sketches and diagrams wherever necessary
 3. Use of map stencil is allowed
 4. Student can use appropriate colours wherever necessary.
 5. Attach appendix to your answer paper

Q.1 A) Mark and name the following Features at the most appropriate places in the outline map 10
of the world.

- 1.) Arctic ocean
- 2.) Bay of Bengal
- 3.) Gulf of Finland
- 4.) Korean strait
- 5.) Peruvian current
- 6.) Japan trench
- 7.) Java island
- 8.) Iceland
- 9.) Labrador current
- 10.) Palk strait

B) Draw the following symbols of abbreviations related to Navigation charts. 5

- 1.) Steep Coast or Cliffs
- 2.) Fishing Harbour
- 3.) Light house
- 4.) Neap tide
- 5.) Custom office

C) Read the Hydrographic map given to you and answer the related questions (Appendix -2) 5

- 1.) What is shown in the given Hydrographic map?
- 2.) What type of projection is used for the given Hydrographic map?
- 3.) What is the Highest depth observed in the given hydrographic map?
- 4.) What is the depth of water near 'GIRYE BAY' ?
- 5.) Which is the main harbor a observed in the given Hydrographic map?

Q.2 Explain in detail nature and branches of the oceanography? 20

OR

- a) Describe the characteristics of Pacific and Indian ocean. 10
- b) Describe in brief the development of oceanography. 10

TURN OVER

2

- Q.3 Explain the different factors affecting salinity of ocean water. 20
OR
a) Write a note on continental shelf and continental slope. 10
b) Explain horizontal distribution of temperature of ocean water. 10
- Q.4 Describe the major ocean current any two oceans in the world. 20
OR
a) Write a note on types of tides. 10
b) Discuss the effects of Tsunami on the coast. 10
- Q.5 Explain in detail relationship between oceans and global climate change. 20
OR
(a) Discuss the different causes of marine pollution. 10
(b) Write a note on coral reefs. 10
-

TURN OVER

(मराठी अनुवाद)

(३ तास)

(एकुण गुण: १००)

- सूचना : १. सर्व प्रश्न आवश्यक असून प्रत्येकास समान गुण आहेत.
२. आवश्यक तेथे नकाशे, आकृत्या व आराखडे काढा.
३. नकाशा स्टेनसील वापरण्यास परवानगी आहे.
४. आवश्यक तेथे रंगाचा वापर करू शकतात.
५. उत्तर पत्रिके सोबत परिशिष्टे जोडा

१. अ) जगाच्या आराखड्यात खालील बाबी योग्य त्या ठिकाणी दाखवून त्यास नावे द्या. (परिशिष्ट क्र. १) १०
१. आर्टिक महासागर
 २. बंगालचा उपसागर
 ३. फिनलँडचे लाखात
 ४. कोरियाची सामुद्रधुनी
 ५. पेरू प्रवाह
 ६. जपानचा गर्ता
 ७. जावा बेट
 ८. आईसलँड
 ९. लॅब्रोडर प्रवाह
 १०. पाल्कची सामुद्रधुनी
- ब) सागरी वाहतूक नकाशा संबंधीत चिन्हे, खुणा किंवा संक्षिप्त रूप काढा. ५
१. कडा किंवा तीव्र उताराचा किनारा
 २. मासेमारी बंदर
 ३. दिपगृह
 ४. भागेंची भरती
 ५. कस्टम ऑफिस
- क) तुम्हास पुरविलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशाचे वाचन करा आणि त्यासंबंधीत खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. ५
(परिशिष्ट क्र. २)
१. दिलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशा कोणत्या क्षेत्राचा आहे?
 २. दिलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशात कोणते नकाशा प्रक्षेपण वापरलेले आहे?
 ३. दिलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशात सर्वाधिक खोली किती आहे?
 ४. गिरवे उपसागराजवळ पाण्याची खोली किती आहे?
 ५. दिलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशा कोणते प्रमुख बंदर दिसत आहे.

TURN OVER

- सूचना : १. सर्व प्रश्न आवश्यक असून प्रत्येकास समान गुण आहेत.
२. आवश्यक तेथे नकाशे, आकृत्या व आराखडे काढा.
३. नकाशा स्टेनसील वापरण्यास परवानगी आहे.
४. आवश्यक तेथे रंगाचा वापर करू शकतात.
५. उत्तर पत्रिके सोबत परिशिष्टे जोडा

१. अ) जगाच्या आराखडयात खालील बाबी योग्य त्या ठिकाणी दाखवून त्यास नावे द्या. (परिशिष्ट क्र. १) १०
१. आर्टिक महासागर
 २. बंगालचा उपसागर
 ३. फिनलँडचे लाखात
 ४. कोरियाची सामुद्रधुनी
 ५. पेरू प्रवाह
 ६. जपानचा गर्ता
 ७. जावा बेट
 ८. आईसलँड
 ९. लॅब्रोडर प्रवाह
 १०. पाल्कची सामुद्रधुनी
- ब) सागरी वाहतूक नकाशा संबंधीत चिन्हे, खुणा किंवा संक्षिप्त रूप काढा. ५
१. कडा किंवा तीव्र उताराचा किनारा
 २. मासेमारी बंदर
 ३. दिपगृह
 ४. भागेंची भरती
 ५. कस्टम ऑफिस
- क) तुम्हास पुरविलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशाचे वाचन करा आणि त्यासंबंधीत खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. ५
(परिशिष्ट क्र. २)
१. दिलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशा कोणत्या क्षेत्राचा आहे?
 २. दिलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशात कोणते नकाशा प्रक्षेपण वापरलेले आहे?
 ३. दिलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशात सर्वाधिक खोली किती आहे?
 ४. गिरवे उपसागराजवळ पाण्याची खोली किती आहे?
 ५. दिलेल्या हायड्रोग्राफिक नकाशा कोणते प्रमुख बंदर दिसत आहे.

TURN OVER

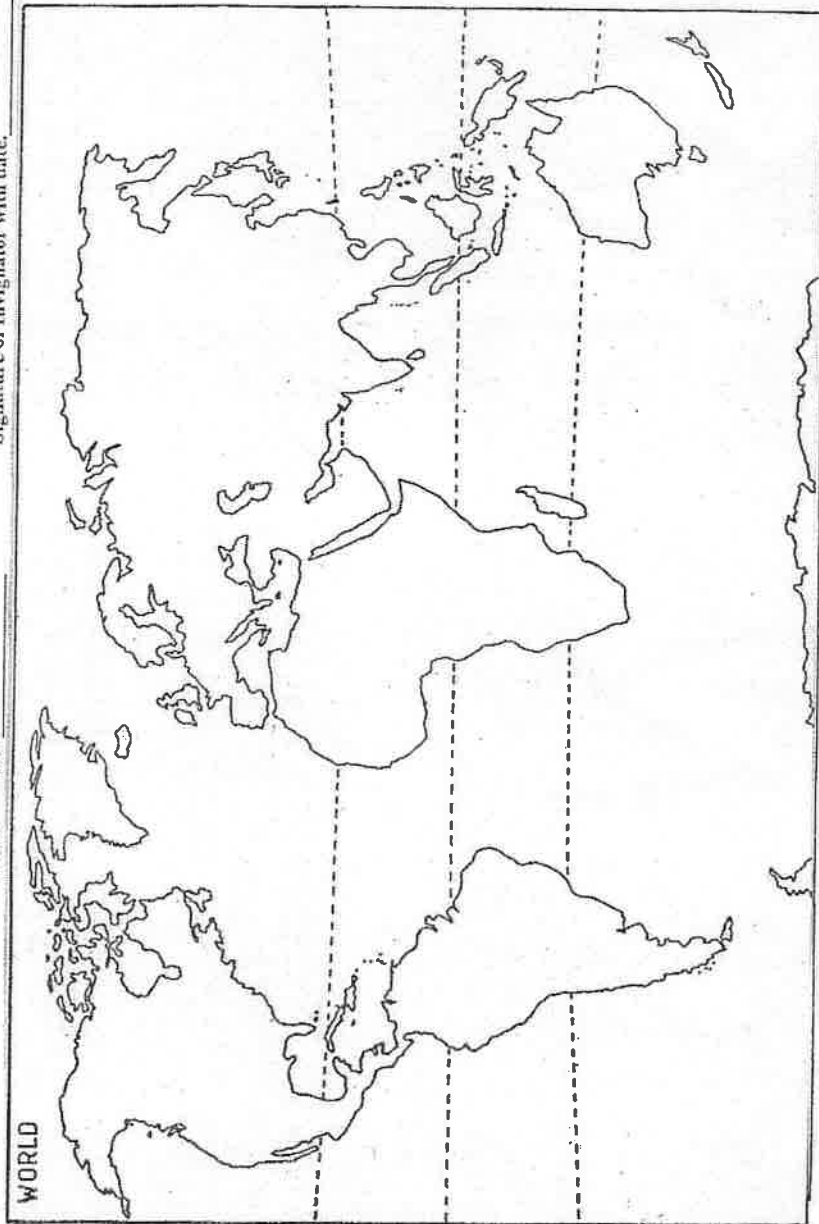
परिचित-I

S.Y.B.A.- Geography - II

Appendix- I

Exam Seat No.

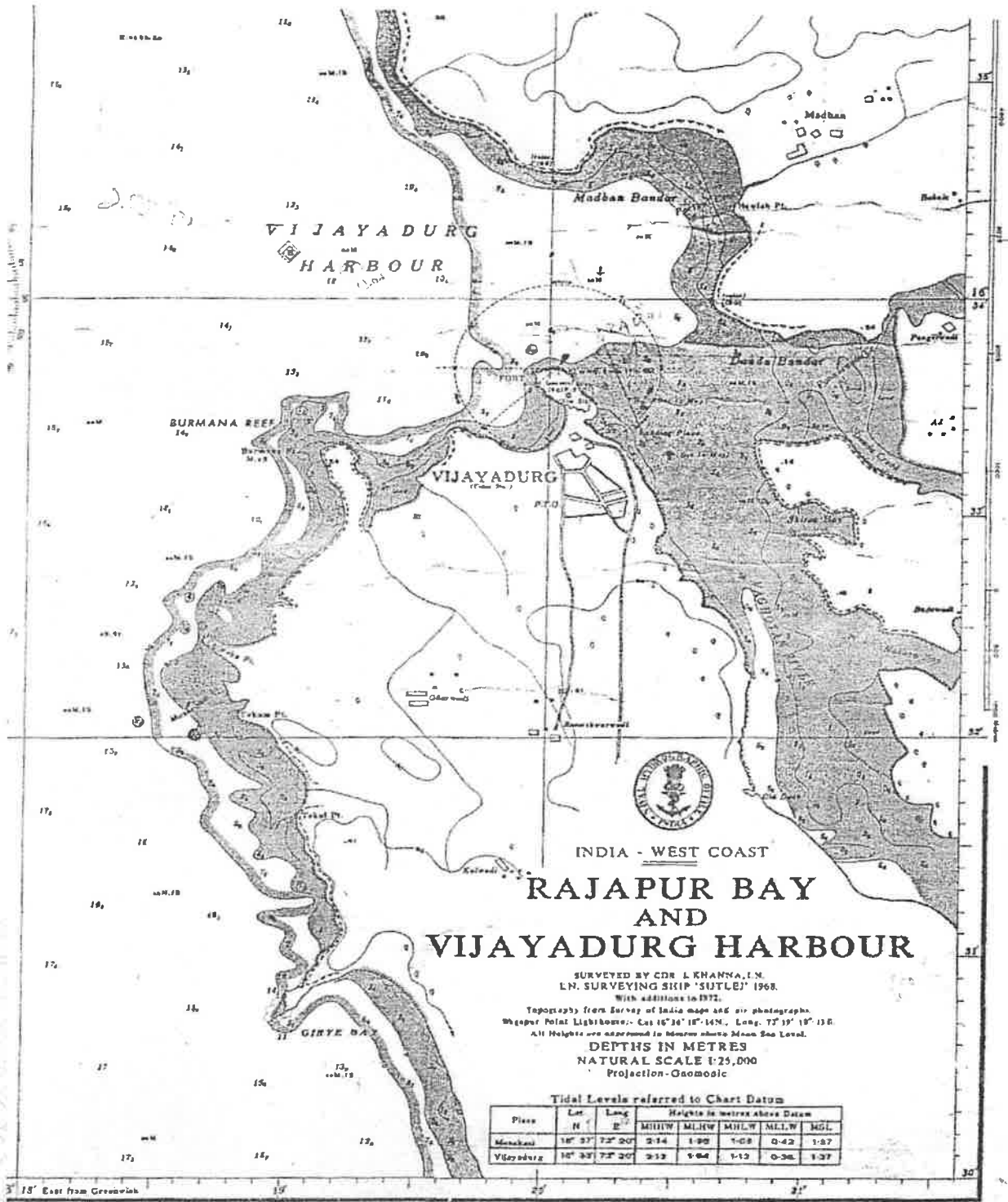
Signature of Invigilator with date.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

TURN OVER

SYBA - Geography II (Appendix II) Exam Seat No.

Printed at the Naval Hydrographic Office, 29 Apr 1977
 under the Superintendence of
 Mr. A. V. S. M., Chief Hydrographer to the Government of India.

DEPTHS IN METRES

2038

SYBA - Sem - IV
April - 2019

Q.P. Code : 32927

[Time: 3 Hours]

[Marks: 100

Please check whether you have got the right question paper

- NB- (i) All questions are compulsory.
(ii) Attempt any two sub questions from each question.
(iii) All questions carry equal marks.
- Q.1 a) Discuss 'learning not to hate' and 'social influence' as techniques of reducing prejudice. 10
b) What are gender stereotypes? Explain gender stereotypes and glass ceiling. 10
c) What are stereotypes? How single people become victims of stereotypes? 10
- Q.2 a) Explain Asch's research on conformity. 10
b) Discuss foot-in-the-door and low ball as tactics of compliance. 10
c) What are the causes of destructive obedience? 10
- Q.3 a) Explain the General Aggression Model. 10
b) Why do people engage in bullying? What are the characteristics of bullies and victims? 10
c) Discuss punishment and self-regulation as techniques for controlling aggression. 10
- Q.4 a) What are groups? Explain norms and cohesiveness as key components of groups. 10
b) Explain the downside of group decision making. 10
c) Describe drive theory of social facilitation. 10
- Q.5 a) What is modern racism? Explain the bonafide pipeline technique. 10
b) What is conformity? Explain the factors affecting conformity. 10
c) Explain the concept of aggression? Describe the effect of alcohol on aggression. 10
d) What are some of the useful techniques for responding and resolving conflicts? 10

Turn Over

२
(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण १००)

- सूचना : १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. प्रत्येक प्रश्नातील कोणतेही दोन उपप्रश्न सोडवा.
३. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. (अ) 'द्वेष न करण्यास शिकणे' व 'सामाजिक प्रभाव' या पूर्वग्रह कमी करण्याच्या तंत्रांची चर्चा करा. १०
(ब) लिंगभाव साचेबंदकल्पना म्हणजे काय? लिंगभाव साचेबंद कल्पना व काच-छत स्पष्ट करा. १०
(क) साचेबंद कल्पना म्हणजे काय? एकल (सिंगल) व्यक्ती साचेबंद कल्पनांच्या शिकार कशा होतात? १०
२. (अ) अनुसारितेवरील अंश यांचे संशोधन स्पष्ट करा. १०
(ब) फूट-इन-द-डोअर आणि लो बॉल या अनुपालनाच्या युक्त्यांची चर्चा करा. १०
(क) विघातक आज्ञापालनाची कारणे कोणती? १०
३. (अ) आक्रमकतेचे सर्वसाधारण प्रारूप स्पष्ट करा. १०
(ब) दादागिरी म्हणजे काय ? दादागिरी करणाऱ्या व दादागिरीला बळी पडणाऱ्या व्यक्तींची वैशिष्ट्ये कोणती? १०
(क) आक्रमकता नियंत्रित करण्याच्या शिक्षा आणि स्व-नियमन या तंत्रांची चर्चा करा. १०
४. (अ) समूह म्हणजे काय? समूह मानदंड व एकजिनसीपणा हे समुहाचे महत्त्वपूर्ण पैलू स्पष्ट करा. १०
(ब) समुहातील निर्णय प्रक्रियेची नकारात्मक बाजू स्पष्ट करा. १०
(क) सामाजिक सुलभीकरणातील प्रचोदन सिद्धान्ताचे वर्णन करा. १०
५. (अ) आधुनिक वंशवाद म्हणजे काय? बोनाफाईड पाइपलाइन तंत्र स्पष्ट करा. १०
(ब) अनुसारिता म्हणजे काय? अनुसारितेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. १०
(क) आक्रमकता ही संकल्पना स्पष्ट करा. आक्रमकतेवर मद्याच्या होणाऱ्या परिणामाचे वर्णन करा. १०
(ड) संघर्षाला प्रतिसाद देणारी व संघर्षाची सोडवणूक करणारी काही उपयुक्त तंत्रे कोणती? १०

SYBA-Sem-IV
April-2019

Time: 3 hours

Marks : 100

- Note :** 1. All questions are compulsory.
2. Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any two of the following:

- a) Present the meaning of Development and briefly explain the theories of Modernization (10)
b) Explain the Dependency theory of development. (10)
c) Elaborate in detail the Neoliberal Economic approach in India. (10)

2. Attempt any two of the following:

- a) Explain how Survey method is useful in measuring development. (10)
b) Elaborate on the meaning, types and significance of Questionnaire (10)
c) Discuss the Case Study method as a measure of Development. (10)

3. Attempt any two of the following:

- a) Write a note on the land displacement problem in India. (10)
b) State the main features of the Forest Rights Act, 2006 and comment on the impact of it on tribal life. (10)
c) Comment on the Delhi Mumbai Industrial Corridor (DMIC) in the context of resistance movements in India. (10)

4. Attempt any two of the following:

- a) Discuss the phenomenon of Sustainable Development as an alternative approach to development. (10)
b) Present the idea of People Centric Development with the help of any one case study. (10)
c) Write a detailed note on Hiware Bazaar. (10)

5. Attempt any two short notes:

- a. Critique of Rostow's theory of development (10)
b. Human Development Index (10)
c. Special Economic Zone (SEZ) (10)
d. Organic farming (10)

वेळ: ३ तास

गुण: १००

सूचना : १) सर्व प्रश्न आवश्यक.

२) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

१. खालील उपप्रश्नांपैकी कोणतेही दोन उपप्रश्न सोडवा.

- अ) विकासाचा अर्थ सांगून, आधुनिकीकरणाचे सिद्धांत थोडक्यात स्पष्ट करा. १०
- ब) विकासाचा अवलंबितांचा सिद्धांत स्पष्ट करा. १०
- क) भारतातील नवउदारतावादी आर्थिक दृष्टीकोन सविस्तर सांगा. १०

२. खालील उपप्रश्नांपैकी कोणतेही दोन उपप्रश्न सोडवा.

- अ) विकास मोजण्यासाठी सर्वेक्षण पद्धत कशी उपयुक्त आहे ते स्पष्ट करा. १०
- ब) प्रश्नावलीचा अर्थ, प्रकार व विकास मोजण्यासाठी महत्व विशद करा. १०
- क) व्यष्टी अध्ययन पद्धती आधारे विकास मोजणे याची चर्चा करा. १०

३. खालील उपप्रश्नांपैकी कोणतेही दोन उपप्रश्न सोडवा.

- अ) भारतातील भू-संपादनाची समस्या यावर टीप लिहा. १०
- ब) २००६च्या वन हक्क कायद्याची मुख्य वैशिष्ट्ये सांगून, त्याच्या आदिम जीवनावरील प्रभावाची माहिती द्या. १०
- क) भारतातील प्रतिकार चळवळीच्या संदर्भात दिल्ली- मुंबई औद्योगिक पट्टा यावर टिपणी करा. १०

४. खालील उपप्रश्नांपैकी कोणतेही दोन उपप्रश्न सोडवा

- अ) विकासाचा पर्यायी दृष्टीकोन म्हणून चिरंजीवी विकासाची चर्चा करा. १०
- ब) लोककेंद्री विकासाचा विचार कोणत्याही एका व्यष्टी अध्ययना आधारे सांगा. १०
- क) हिवरे बाजारवर सविस्तर टीप लिहा. १०

५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा.

- अ) रस्तोगीच्या विकासाच्या सिद्धांताचे टीकात्मक मूल्यमापन १०
- ब) मानवी विकास निर्देशक १०
- क) विशेष आर्थिक क्षेत्र १०
- ड) सेंट्रिय शेती १०

SYBA - Sem-IV
April - 2019
Time: 3 hours

Q. P. Code: 52244

Total Marks: 100

- Note:** 1. All questions are compulsory.
2. Figures to the right indicate full marks.

Q1. Attempt ANY TWO of the following: (20)

- A) Explain the demographic features of Maharashtra.
- B) What are the causes of regional imbalances in Maharashtra's development?
- C) Discuss the role of the government in reducing regional disparities.

Q2. Attempt ANY TWO of the following: (20)

- A) Explain the present status of Tribal region in Maharashtra.
- B) Examine the causes of deprivation in tribal community in Maharashtra.
- C) Discuss the measures suggested for the development of tribal areas.

Q3. Attempt ANY TWO of the following: (20)

- A) Explain the availability of water resources in Maharashtra.
- B) Write a note on rural and urban water supply in Maharashtra.
- C) Overview the irrigation development in Vidarbha Region.

Q4. Attempt ANY TWO of the following: (20)

- A) Analyze the Regional disparities in the health sector in Maharashtra.
- B) Discuss the recommendations and strategies for the removal of health disparities in Maharashtra.
- C) Comment on the road connectivity in Maharashtra.

Q5. Write notes on ANY TWO of the following: (20)

- A) Background of Maharashtra's Economy.
- B) Malnutrition among Tribal children in Maharashtra.
- C) Water policy of Government of Maharashtra.
- D) Health Care system in Maharashtra.

वेळ: ३ तास

एकूण गुण: १००

सूचना: (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र १. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

(२०)

- अ) महाराष्ट्रातील लोकसंख्येची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) महाराष्ट्राच्या विकासामध्ये प्रादेशिक असमतोलाची कारणे काय आहेत?
- क) प्रादेशिक विषमता कमी करण्यामध्ये सरकारच्या भूमिकेची चर्चा करा.

प्र २. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

(२०)

- अ) महाराष्ट्रातील आदिवासी प्रदेशाची वर्तमान स्थिती स्पष्ट करा.
- ब) महाराष्ट्रातील आदिवासी समाज सुविधांपासून वंचित असण्याच्या कारणांचे परीक्षण करा.
- क) आदिवासी प्रदेशाच्या विकासासाठी सुचविलेल्या उपायांची चर्चा करा.

प्र ३. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

(२०)

- अ) महाराष्ट्रातील जलसंपत्तीची उपलब्धता स्पष्ट करा.
- ब) महाराष्ट्रातील ग्रामीण व शहरी भागातील पाणी पुरवठ्यावर टीप लिहा.
- क) विदर्भातील सिंचन विकासाचे अवलोकन करा.

प्र ४. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

(२०)

- अ) महाराष्ट्राच्या आरोग्य क्षेत्रातील प्रादेशिक तफावतीचे विश्लेषण करा.
- ब) आरोग्य क्षेत्रातील तफावती दूर करण्यासाठी केलेल्या शिफारशी व धोरणांची चर्चा करा.
- क) महाराष्ट्रातील रस्त्यांचे संपर्क जाळे यावर भाष्य करा.

प्र ५. टिपा लिहा (कोणतेही दोन):

(२०)

- अ) महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेची पार्श्वभूमी.
- ब) महाराष्ट्रातील आदिवासी बालकांचे कुपोषण.
- क) महाराष्ट्र सरकारचे जल धोरण.
- ड) महाराष्ट्रातील आरोग्य देखभाल यंत्रणा.

- N.B: 1. All questions are compulsory.
2. All questions carry equal marks.
3. Figures to the right indicate marks assigned to each sub-questions.

1. Attempt any two questions of the following:
 - a) Write a note on the future of Journalism Studies. 10
 - b) What is 'Gatekeeping'? Explain the role of journalists as gatekeepers. 10
 - c) Discuss briefly the contributions of women journalists in newsroom. 10
2. Attempt any two questions of the following:
 - a) Give an account of the role and attributes of an entrepreneur. 10
 - b) With the help of a case study, discuss the various challenges faced by grassroots women entrepreneurs in the food industry. 10
 - c) Discuss the contributions of women entrepreneurs in the economic development of the country. 10
3. Attempt any two questions of the following:
 - a) Explain the plan and growth of 'Smart Cities' with suitable examples. 10
 - b) Highlight the consequences of lack of availability of open spaces in cities with special reference to Mumbai. 10
 - c) Evaluate 'The Street Vendors (Protection of Livelihood and Regulation of Street Vending) Act, 2014. 10
4. Attempt any two questions of the following:
 - a) What is 'Population Ageing'? Explain its characteristics. 10
 - b) Explain the significance of Old Age Homes and Senior Citizens Associations in the contemporary period. 10
 - c) Comment on the various governmental and non-governmental initiatives towards the care and protection of the senior citizens in India. 10
5. Write notes on any two of the following:
 - a) History of Journalism Studies 10
 - b) Challenges faced by women entrepreneurs 10
 - c) Smart Cities initiatives in India: Kochi (kerela) 10
 - d) Maintenance and Welfare of Parents and Senior Citizens Act, 2007 10

२
(मराठी रूपांतर)
(३ तास)

(एकूण गुण १००)

- सूचना : १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३. उजवीकडील अंक प्रत्येक उपप्रश्नांना असलेले गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
- (अ) पत्रकारिता अध्ययनाचे भवितव्य यावर टिप लिहा. १०
(ब) पहारा करणे म्हणजे काय? एक पहारेकरी म्हणून पत्रकाराची भूमिका विषद करा. १०
(क) बातमी कक्षातील महिला पत्रकाराच्या योगदानाची थोडक्यात चर्चा करा. १०
२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
- (अ) उद्योजकाचे गुणधर्म आणि त्याची भूमिका याविषयीची माहिती द्या. १०
(ब) व्यष्टी अध्ययनाच्या सहाय्याने खाद्यान्न उद्योगातील तळागाळातील महिला उद्योजकांना सामोरे जाव्या लागणाऱ्या विविध आव्हानांची चर्चा करा. १०
(क) देशाच्या आर्थिक विकासातील महिला उद्योजकाच्या योगदानाची चर्चा करा. १०
३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
- (अ) योग्य उदाहरणासह स्मार्ट-सिटीची वृद्धी आणि नियोजन स्पष्ट करा. १०
(ब) मुंबईच्या विशेष संदर्भासह शहरातील खुल्या जागेच्या अनुपलब्धतेच्या परिणामांना आधारेखित करा. १०
(क) रस्त्यावरील किरकोळ विक्रेते (जीवन संरक्षण आणि रस्त्यावरील विक्रीचे नियमन) कायदा २०४ चे १० मुल्यमापन करा.
४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
- (अ) लोकसंख्येचे वयोवर्धन म्हणजे काय? त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. १०
(ब) समकालीन कालखंडातील वृद्धाश्रम आणि ज्येष्ठ नागरिक संघटनांचे महत्त्व स्पष्ट करा. १०
(क) भारतातील ज्येष्ठ नागरिकांचे संरक्षण आणि काळजी घेण्यातील विविध शासकीय आणि अशासकीय पुढाकार यावर भाष्य करा. १०
५. खालीलपैकी कोणतेही दोनवर टीप लिहा.
- (अ) पत्रकारीता अध्ययनाचा इतिहास १०
(ब) महिला उद्योजकांसमोरील आव्हाने १०
(क) भारतातील स्मार्ट सिटीविषयक पुढाकार-कोची (केरळ) १०
(ड) पालक आणि ज्येष्ठ नागरिकांचे सांभाळ व कल्याण अधिनियम २००७. १०

Extra (06)

Time: Three Hours

[Marks: 100]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1. All questions are compulsory.

2. All questions carry equal marks.

3. Figures to the right indicate the marks to the sub-questions.

- Q.1 Attempt any two of the following.
- a How does brain growth occur in preschool years and explain the differences in brain lateralization? 10
 - b Explain the following concepts from preoperational stage of Piagetian model- 10
1. Symbolic thought 2. Centration 3. Conservation 4. Egocentric thought
5. Intuitive thought
 - c Explain how media and socioeconomic factors affect language development in preschool years. 10
- Q.2 Attempt any two of the following.
- a Explain the biological, psychoanalytic and cognitive approaches of gender development in preschool years. 10
 - b Describe the development of friendship in preschool years. 10
 - c Explain the following terms – 1. Physical abuse 2. Cycle of violence hypothesis 3. Psychological maltreatment 4. Resilience 10
- Q.3 Attempt any two of the following.
- a Discuss any three factors affecting physical development in middle childhood. 10
 - b Write short notes on – 1. The gifted and talented 2. Mental retardation 10
 - c Explain the information processing and Vygotsky's approach to cognitive development in middle school years. 10
- Q.4 Attempt any two of the following.
- a Explain the development of self- esteem in middle childhood years. 10
 - b Explain briefly Kohlberg's theory of moral reasoning. 10
 - c Explain the following terms – 1. Self-care child 2. Multigenerational families 10
3. Living in blended families 4. Single-parent families
5. Orphanages in the 21st century
- Q.5 Attempt any two of the following.
- a Explain the changes in the growing body during preschool years. 10
 - b Write a detailed note on aggression in preschool years. 10
 - c Describe the different types of intelligence. 10
 - d What makes a child popular during middle childhood years? 10

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

2

(मराठी अनुवाद)

(३ तास)

(एकूण गुण: १००)

- सूचना : १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहे.
३. उजवीकडील अंक उपप्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) पूर्वशालेय अवस्थेतील मेंदूची वाढ कशी घडते हे सांगून मेंदूच्या पार्श्विकरणातील भेद स्पष्ट करा. १०
ब) पियाजेच्या प्रारूपातील पूर्व-सक्रिय अवस्थेतील पुढील संकल्पना स्पष्ट करा. १०
१. सांकेतिक विचार
२. केंद्रीकरण
३. संधारण
४. आत्मकेंद्रीत विचार
५. अंतर्ज्ञानात्मक विचार (Intuitive thought)
क) पूर्वशालेय अवस्थेतील भाषिक विकासावर प्रसार माध्यमे व सामाजिक आर्थिक परिस्थितीचा कसा परिणाम होतो ते स्पष्ट करा.

२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) पूर्वशालेय अवस्थेतील लिंग विकासाचे जीवशास्त्रीय, मनोविश्लेषणात्मक व बोधनात्मक दृष्टिकोन स्पष्ट करा. १०
ब) पूर्वशालेय अवस्थेतील मैत्रीच्या विकासाचे वर्णन करा. १०
क) पुढील संकल्पना स्पष्ट करा. १०
१. शारीरिक छळ
२. हिंसाचार चक्र गृहितक
३. मानसिक गैरवर्तणूक
४. लवचिकता (Resilience)

३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) मध्यबाल्यावस्थेतील शारीरिक विकासावर परिणाम करणाऱ्या कोणत्याही तीन घटकांची चर्चा करा. १०
ब) टिपा लिहा. १०
१. प्रज्ञावंत व प्रतिभावान मुले
२. मतिमंदत्व
क) मध्यबाल्यावस्थेतील बोधनात्मक विकासाचा माहिती प्रक्रिया व व्हिगोटस्कीचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) मध्यबाल्यावस्थेतील स्व-आदराचा विकास स्पष्ट करा. १०
- ब) नैतिक विचारांच्या कोल्हबर्गच्या सिध्दातांचे वर्णन करा. १०
- क) पुढील संकल्पना स्पष्ट करा. १०
१. स्वावलंबी मूल
 २. बहूपिढीय कुटुंबे
 ३. एकत्रित कुटुंबात राहणे
 ४. एक-पालक कुटुंब
 ५. २१ व्या शतकातील अनाथाश्रम

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) पूर्वशालेय अवस्थेतील शारीरिक वाढीतील बदल स्पष्ट करा. १०
- ब) पूर्वशालेय अवस्थेतील आक्रमकता यावर सविस्तर टिप लिहा. १०
- क) बुद्धिमतेच्या विविध प्रकारांचे वर्णन करा. १०
- ड) मध्यबाल्यावस्थेतील मूल लोकप्रिय कशामुळे होते? १०

SYBA Sem - IV

(3 Hours)

April - 2019

[Total Marks: 100]

- N.B.: (1) All questions are compulsory and carry equal marks.
 (2) Use of map stencil is allowed.
 (3) Draw the sketches and diagrams where necessary.
 (4) Figures to the right indicate full marks.
 (5) Attach the graph paper to the answer books

1. A. Study the given thematic map and answer the following questions.

(Refer the attached thematic map to attempt the following questions)

- i) What is the theme of given map? (1)
 ii) Which technique is used to represent in the thematic map? (1)
 iii) Name 2 states showing highest percentage of intensity of cropping in India. (2)
 iv) Name 2 states showing lowest percentage of intensity of cropping in India. (2)
 v) Name 2 states having percentage of intensity of cropping between 36-50 in India. (2)
 vi) What is the percentage of intensity of cropping in Andaman and Nicobar Island? (1)
 vii) What is the source of the map? (1)

(B) Construct Multiple Line Graph with the help of following data. (10)

Total Production and export of Jute Textiles ('000 tonnes)

Years	Total Production	Export
1950-51	890	790
1960-61	1000	760
1970-71	1090	646
1980-81	1390	440
1990-91	1430	220

2. Explain the nature and scope of the Agriculture Geography. (20)

OR

- a) Explain the economic factors affecting on the agriculture in India. (10)
 b) Explain the approaches of Agriculture Geography in brief. (10)

3. Describe the Agro-climatic regions of India. (20)

OR

- a) Explain the commercial crops in India in brief. (10)
 b) Discuss the natural problems associated of Indian agriculture. (10)

4. Explain the concept of green revolution and state the positive and negative impacts of it. (20)

OR

- a) Explain the watershed management in drought prone area in India. (10)

b) State the factors of green revolution in India. (10)

5. Discuss the development of Agro Forestry and Agro Tourism in India. (20)

OR

Write short notes

- a) Polyhouse agriculture. (10)
b) Development of Tissue Culture in India. (10)

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण: १००]

सूचना: (१) सर्व प्रश्न आवश्यक असून प्रत्येकास समान गुण आहेत.

(२) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

(३) आवश्यक तेथे आराखडे व आकृत्या काढा.

(४) उत्तरपत्रिके सोबत आलेख जोडा.

(५) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१.अ) तुम्हास दिलेल्या उद्देशात्मक नकाशाचा काळजीपूर्वक अभ्यास करून खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या.

(प्रश्न पत्रीकेसोबत जोडलेल्या उद्देशात्मक नकाशाचा संदर्भ घ्या.)

- १) नकाशाचा उद्देश सांगा. (१)
२) नकाशात माहिती दर्शविण्यासाठी कोणते तंत्र वापरण्यात आलेले आहे? (१)
३) भारतातील पिक लागवडीची तीव्रता सर्वाधिक असणाऱ्या दोन राज्यांची नावे सांगा. (२)
४) भारतातील पिक लागवडीची तीव्रता सर्वात कमी असणाऱ्या दोन राज्यांची नावे सांगा. (२)
५) भारतातील पिक लागवडीची तीव्रता ३६-५० टक्क्यांच्या मध्ये असणाऱ्या दोन राज्यांची नावे द्या. (२)
६) अंदाजाने व निकोबार बेटांवर पिक लागवडीची तीव्रता टक्केवारी किती आहे? (१)
७) नकाशाचा स्रोत सांगा. (१)

ब) खाली दिलेल्या आकडेवारीच्या सहाय्याने बहुरेषालेख काढा. (१०)

भारतातील तागाचे एकूण उत्पादन आणि निर्यात ('००० टनात)

वर्ष	एकूण उत्पादन	निर्यात
१९५०-५१	८९०	७९०
१९६०-६१	१०००	७६०
१९७०-७१	१०९०	६४६
१९८०-८१	१३९०	४४०
१९९०-९१	१४३०	२२०

२. कृषी भूगोलाचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.

(२०)

किंवा

अ) भारतातील शेतीवर परिमाण करणाऱ्या आर्थिक घटकांचे वर्णन करा.

(१०)

ब) कृषी भूगोलाचे दृष्टीकोन (अभ्यास पद्धती) थोडक्यात स्पष्ट करा.

(१०)

३. भारतातील कृषी हवामान विभाग स्पष्ट करा.

(२०)

किंवा

अ) भारतातील प्रमुख व्यापारी पिके थोडक्यात स्पष्ट करा.

(१०)

ब) भारतातील शेतीच्या नैसर्गिक समस्या स्पष्ट करा.

(१०)

४. भारतातील हरित क्रांतीची संकल्पना स्पष्ट करून तिचे सकारात्मक व नकारात्मक परिणाम सांगा.

(२०)

किंवा

अ) भारतातील दुष्काळ प्रवण क्षेत्रातील पाणलोट व्यवस्थापन स्पष्ट करा.

(१०)

ब) भारतातील हरित क्रांतीचे घटक स्पष्ट करा.

(१०)

५. भारतातील कृषी वनशेती व कृषी पर्यटन विकास याविषयी चर्चा करा.

(२०)

किंवा

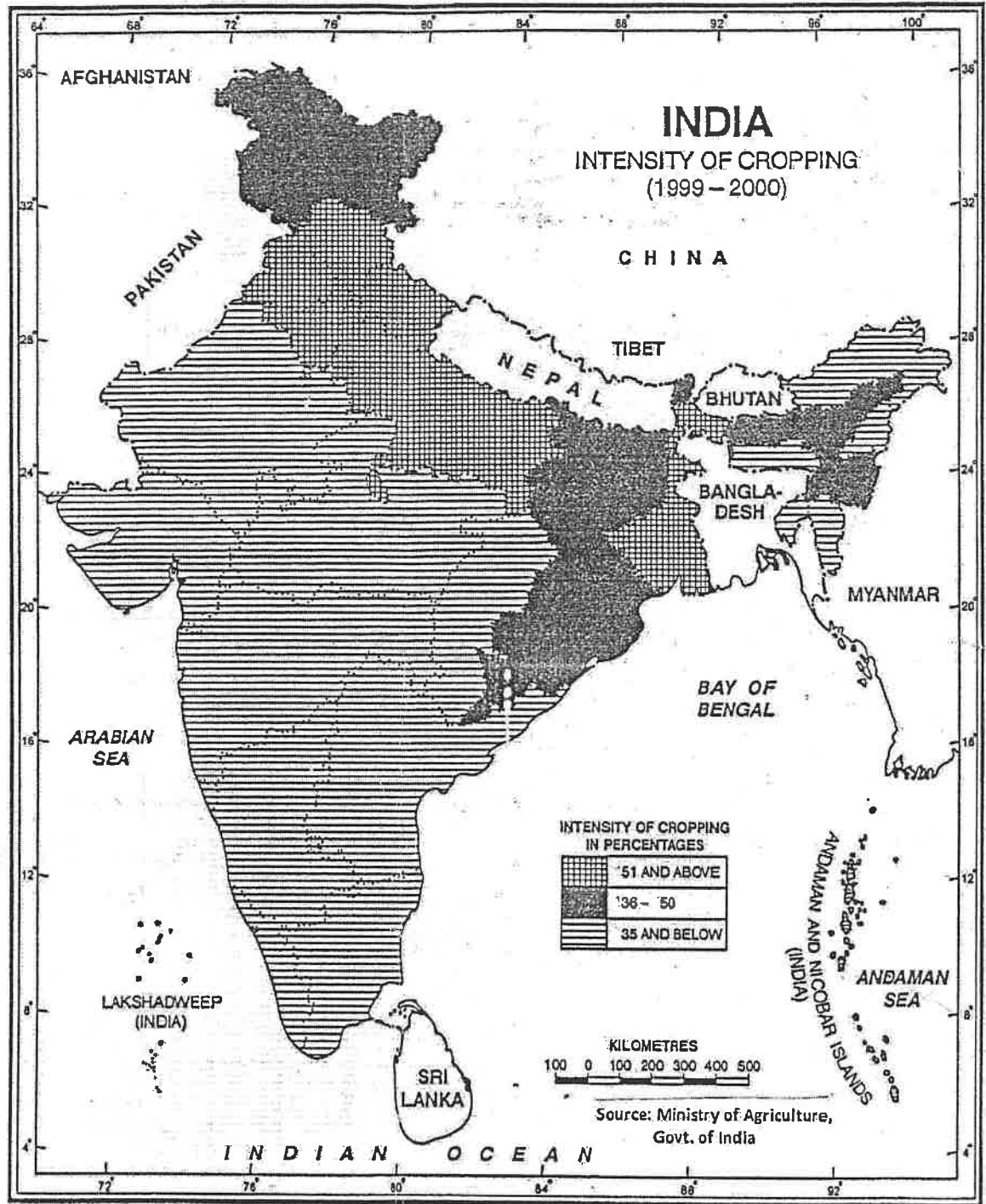
टीपा लिहा.

अ) पॉली हाउस शेती (Poly House Agriculture)

(१०)

ब) उती संवर्धन (Tissue Culture)

(१०)

SYBA-Sem-IV
April-2019
[Time: 3 Hours]

Q.P. Code :30588

[Marks: 100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:
1. All questions are compulsory.
 2. All questions carry equal marks.
 3. Figures to the right indicate marks.

Q.1 Attempt any two:

- a) Discuss the evolution of Civil Services in India. 10
- b) Explain the salient features of the Indian Administrative System. 10
- c) Write a note on the role and functions of District Collector. 10

Q.2 Attempt any two:

- a) Write a note on State Public Service Commissions. 10
- b) Discuss the functions of Union Public Service Commission. 10
- c) Explain the training process in National Police Academy. 10

Q.3 Attempt any two:

- a) Write in detail how budget is formulated? 10
- b) Discuss the role of Public Account Committee. 10
- c) Explain the role of Comptroller and Auditor General of India. 10

Q.4 Write any two:

- a) What is the Corruption? What are the causes of Corruption? 10
- b) Describe the features of Right to Information Act, 2005. 10
- c) Describe the objectives of Citizen's Charters. 10

Q.5 Write any two:

- a) Write any note on YASHADA. 10
- b) Discuss the remedies to fight Corruption. 10
- c) Write a note on 'Lokpal.' 10

[वेळ: ३ तास]

[गुण: १००]

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३. उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

प्रश्न.१ कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) भारतातील सनदी सेवांच्या उत्पत्तीविषयी चर्चा करा. १०
ब) भारतीय प्रशासकीय व्यवस्थेची वैशिष्ट्ये सविस्तर स्पष्ट करा. १०
क) जिल्हाधिकाऱ्याची भूमिका आणि कार्ये यावर टीप लिहा. १०

प्रश्न.२ कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) राज्य लोक-सेवा आयोग यावर टीप लिहा. १०
ब) केंद्रीय लोक-सेवा आयोगाच्या कार्याची चर्चा करा. १०
क) राष्ट्रीय पोलीस अकादमी मधील भरती प्रक्रिया स्पष्ट करा. १०

प्रश्न.३ कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) अंदाजपत्रकाची निर्मिती कशी केली जाते? यावर सविस्तर लिहा. १०
ब) 'लोकलेखा समिती' यावर टीप लिहा. १०
क) भारताच्या नियंत्रक महालेखापालाची भूमिका स्पष्ट करा. १०

प्रश्न.४ कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) भ्रष्टाचार म्हणजे काय? भ्रष्टाचाराची कारणे कोणती? १०
ब) माहितीचा अधिकार कायदा २००५ याच्या वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा. १०
क) 'नागरिकांची सनद' याच्या उद्दिष्टांची चर्चा करा. १०

प्रश्न.५ कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) 'यशदा' यावर टीप लिहा. १०
ब) भ्रष्टाचाराला तोंड देण्यासाठी उपायांची चर्चा करा. १०
क) 'लोकपाल' याविषयी माहिती द्या. १०
